

БӨЛІМ: ДҮНИЕ ЖҮЗІ ТАРИХЫ

Франция баспасөзінің тарихы

ЖАРИЯЛАНДЫ
12.10.2021СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/107709/>

Алғашқы баспахана 1470 жылы Парижде пайда болды, ал алғашқы газет 1604 жылы жарық көрді – «Газет франсуаз» («француз газеті»), бірақ ол тұрақты кезеңділікке ие болмады. 1611 жылы «Меркурий франсуа» («Француз жаршысы») атты бірінші жылнамасы құрылды. 1631 жылы Теофраст Ренодо апта сайынғы «Газетт» газетін құрды және әр түрлі тақырыпқа, әдеби деңгейге, басылымның жүйелілігі мен ұзақтығына байланысты сол кездегі ең жақсы басылым болып саналады. «Журнал де саван» («ғалымдар журналы», 1665) – әлемдегі журнал типіндегі алғашқы басылым. Алғашқы мерзімді жеке басылым ай сайынғы spectater France журналы болды (Француз көрермені, 1722). Алғашқы күнделікті «Журнал де Пари» газеті пайда болған кезде (Париж газеті, 1777) Парижде 27 газет жарық көрді. Газеттер 1629 жылы Луис XIII енгізген ресми алдын-ала цензураға ұшырады. Оның талаптарына сәйкес, полиция мен цензордың санкциясыз ештеңе басып шығарыла алмады, сонымен қатар жеке тұлғалардың моральдық тазалығы, ар-намысы мен беделіне нұқсан келтіретін діндерді, Патшаны, мемлекетті таратуға тыйым салынды. 1660-1765 жылдары «баспа қылмыстарын» жасағаны үшін 869 автор, типограф, кітап сатушылар мен газетшілер Бастильге қамалды.

Алайда, француз баспасөзінің «шынайы» тарихы Ұлы Француз Төңкерісінен (1789-1794) басталды, ол саяси және революциялық демократиялық ж-кидің бесігі болды. 1789 жылы «Адам және азамат құқықтары декларациясы», 1791 жылы алғашқы Француз Конституциясы қабылданды. Олар сөз бен баспасөз бостандығын жариялады, цензураны жойды. Газеттер мен басқа да басылымдардың саны күрт өсті. 1789 жылы олар 250, 1790 жылы – 350 болды. Сонымен қатар, әр басылымның артында көрнекті саяси қайраткерлер тұрды: Мирабо – «Эта женеро» («жалпы Штаттар»), «Курьер де прованс» («Прованс поштасы»), Бриссо – «Францияның патриоты», Демулен – «революционер де Франс» және «Вьен Кордельер» («ескі Кордельер»). Жан Пол Мараттың «Ами дю пепль» газеті («халықтың досы», 4 жыл жарық көрді) революциялық демократияның жауынгерлік органы болды, онда революцияның мүдделерін қорғады, басқыншыларды жеңу үшін барлық революциялық күштерді біріктіру қажеттілігі

туындады. 1790 жылы ол газетті жасырын түрде шығарды. Кейін оны «Француз Республикасының газеті» деп өзгертті және оның күш-жігерін республиканы құтқару үшін барлық революциялық күштерді біріктіруді насихаттауға бағыттады. Робеспьер 1792 жылдан бастап «Defenseur de la constitution» апталығын жариялады, онда жалпыға бірдей сайлау құқығы, заң шығарушы жиналысты тарату және Конвенцияны шақыру туралы айтылды. 1824 жылы Парижде билік рұқсат еткен күнделікті 12 газет жарық көрді. Олардың ішіндегі ең ірілері-16 және 13 мың дана тиражы бар «Конститусьонель» («Конституционалист») және «Журнал де деба» («пікірсайыс газеті»).

Басып шығару 1830 және 1848 жылдардағы төңкерістерді дайындауда маңызды рөл атқарды. Ең көрнекті басылымдар 1848 жылы «реформалар», «Ревю републикен» газеттері болды, Франция әйелі толық еркіндікке ие болды-бірнеше апта ішінде Парижде 200 - ге жуық газет пайда болды. 1835 жылы қоғамдық және техникалық прогрестің ықпалымен әлемдегі алғашқы «Гавас» ақпараттық агенттігі пайда болды. Ғасырдың басында елде қолданыстағы механикалық телеграф желісі болды. Ол ең маңызды үкіметтік хабарларды жеткізді, олар да газеттерге түсті. 19 ғасырдың ортасында «Пресс» газетінде алғаш рет бұқаралық, «ақпараттық» баспасөз тұжырымдамасы қолданылды және тұжырымдалды - нақты және коммерциялық жарнаманың бірігуі. Алғаш рет жарнаманың толық жолағы, алғашқы жарнамалық иллюстрация 1851 жылы «Конститусьонель» газетінде жарық көрді. Сол уақытта «роман-фельетон» газетінің жанры пайда болды. 1850 жылы Луи Ашетт Франция тарихындағы алғашқы мерзімді баспасөзді тарату және тасымалдау монополиясын құрды. 1856 жылдан бастап Гавас жаңалықтар тарату үшін Морзе кодын қолдана бастады, ал 1866 жылдан бастап су асты трансатлантикалық кабельдің көмегімен Еуропа мен Америка арасындағы сенімді тұрақты байланыс мүмкін болды. Франция тарихында маңызды із қалдырды Париж Коммунасы (1870-1871). Осы кезеңде бірнеше жүз газет, парақшалар, саяси плакаттар жарық көрді. Олар айқын үгіт-насихат сипатында болды, негізінен революциялық оқиғалардың белсенді қатысушылары жазды және жариялады. Бұл уақытта оқырман хаттарының барлық жолақтарын жариялау дәстүрі пайда болды, бұл басылымның оқырмандармен байланысын көрсету, оларды өзара қарым-қатынасқа тарту тәсілі ретінде. Француз журналистикасының «алтын ғасыры» — 1870-1914 жж. Бұл газеттер мен журналдар сауда-өнеркәсіп кәсіпорындарына айналатын уақыт. 1870 жылдан 1880 жылға дейін газеттер саны 900-ден 2500-ге дейін өсті. Баспасөз коммерциялық сипатқа ие болады, бұқаралық газеттің түрі қалыптасады, онда алдыңғы қатарда әрқашан «қан» болуы керек. 1903 жылы «Пти паризьен» газеті («кішкентай парижин») рекордтық тиражға 1,3 млн. данаға жетіп, «әлемдегі ең ірі газет» деген тақырыппен шыға бастайды. 1918 жылы тираж 3 млн данаға дейін өседі.

Франция баспасөзінің дамуындағы маңызды кезең 1881 жылғы баспасөз Заңы болды,

ол алдын-ала цензураны, мөртабандарды, кепілдіктерді, ескертулерді және басқа да әкімшілік жазаларды алып тастады, ал ақпарат тарату саласындағы қолданыстағы заңдарды басып шығарудағы елеулі бұзушылықтарды қарау алқабилердің соттарына берілді.

Францияға тән революциялық тенденциялар социалистік және коммунистік блоктың бірқатар газеттерін өмірге әкелді. Олардың бірі «Юманите» («адамзат», 1904 жылдан бастап жарық көрді) соғысқа қарсы қозғалыста маңызды рөл атқарды, содан кейін француз Коммунистік партиясының негізгі баспа органы болды.

Есенгелді Дильназ

Ғылыми жетекшілері Майкотова Ғ.Т.,ф.ғ.к., доцент,
Әлім Ә.,А., аға оқытушы.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.